

УДК 354 (477): 329.1/9

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11\(29\)-76-89](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-11(29)-76-89)

Остапеч Юрій Олександрович доктор політичних наук, професор, декан факультету суспільних наук, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88000, тел.: +38 0502057618, <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>

Остапеч Ірина Юліївна кандидат філософських наук, доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88000, тел.: (099) 948-96-07, <https://orcid.org/0000-0002-7727-9666>

Дербак Анжеліка Петрівна кандидат філософських наук, доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88000, тел.: (095) 305-95-21

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Окреслено та охарактеризовано теоретико-методологічні підходи до дослідження суб'єктності українських політичних партій у системі державного управління.

Зазначено, що головними чинниками, які впливають на процес становлення політичних партій у якості суб'єктів державної влади/управління в Україні є такі: 1) виборча система; 2) форма правління; 3) конфігурація партійної системи; 4) нормативно-правова основа функціонування політичних партій; 5) політичний режим; 6) особливості історичної інституціалізації політичних партій у сучасному світі та низка інших (способи утворення, фінансування партій, парламентська діяльність тощо). Констатовано, що аналіз кожного із вказаних чинників дає змогу охарактеризувати вплив політичних партій на процес здійснення державної влади/управління та участі партій в ньому. У даному випадку йдеться про об'єктивні чинники, які впливають на рівень прояву суб'єктності політичних партій. Підкреслено про специфіку участі вітчизняних політичних партій у державному управлінні на різних етапах розвитку партійної системи України. Зроблено висновок про те, що здійснюючи аналіз суб'єктності партій у реалізації державної влади слід враховувати особливості їх функціонування на різних етапах вітчизняного партієтворення.

Доведено, що суб'єктність політичних партій у системі державного управління характеризується виконанням / невиконанням їх функцій, до основних із яких ми відносимо: електоральну, урядову, представницьку, інтеграційну.

На основі аналізу констатовано, що основні функції партій в українському суспільстві виконуються частково. А це в свою чергу вказує на низький рівень суб'єктності вітчизняних політичних партій. На нашу думку це пов'язано з особливостями українського транзиту, який має незавершений характер і змінює самі сутнісні ознаки політичних партій, які перетворюються на субститути. В такому випадку політичні партії, отримуючи тіньове фінансування від фінансово-олігархічних груп репрезентують їхні інтереси, а не запити і потреби українських громадян.

Підсумовано, що еволюція партій призвела до звуження спектра виконуваних ними функцій, ослаблення їхньої ролі у налагодженні взаємодії держави та суспільства, зумовила більш жорстку конкуренцію з групами інтересів, привела до більшого прагматизму, соціального динамізму та популізму в діяльності.

Ключові слова: Україна, політичні партії, партійна система, державне управління, партії в системі державного управління, форма правління, виборча система, функції політичних партій.

Ostapets Yury Oleksandrovykh Doctor of Political Sciences, Professor, Dean of Social Sciences Faculty, State University "Uzhhorod National University", Universytetska St., 14, Uzhhorod, 88000, tel.: (050) 205-76-18, <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>

Ostapets Iryna Yuliivna Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Universytetska St., 14, Uzhhorod, 88000, tel.: (099) 948-96-07, <https://orcid.org/0000-0002-7727-9666>

Derbak Anzhelika Petrivna Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Universytetska St., 14, Uzhhorod, 88000, tel.: (095) 305-95-21

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STUDYING THE SUBJECTIVITY OF UKRAINIAN POLITICAL PARTIES IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

Abstract. Theoretical and methodological approaches to the study of subjectivity of Ukrainian political parties in the system of public administration have been outlined and characterized.

Main factors affecting the process of formation of political parties as subjects of public power / administration in Ukraine are the following: 1) electoral system; 2) form of government; 3) configuration of the party system; 4) regulatory and legal basis for the functioning of political parties; 5) political regime; 6) peculiarities of historical institutionalization of political parties in the modern world (methods of formation, financing of parties, parliamentary activity, etc.). The analysis of each of the specified factors has made it possible to characterize the influence of political parties on the process of public power / administration exercising and the participation of parties in it. Here the objective factors, that affect the level of subjectivity of political parties, are meant. The specifics of participation of domestic political parties in the public administration at various stages of the Ukrainian party system development has been emphasized. The authors conclude that when analyzing the parties subjectivity in exercising the public power, the peculiarities of their functioning at various stages of party formation are to be taken into account.

The subjectivity of political parties in the system of public administration is characterized by the fulfillment / non-fulfillment of their functional characteristics, the main ones include: electoral, governmental, representative, integration.

Based on the conducted analysis, the main functions of parties in the Ukrainian society are partially fulfilled. And this, in turn, indicates the low level of subjectivity of domestic political parties. In our opinion, this is related to the peculiarities of the Ukrainian transit, which has an incomplete nature and changes the very essential features of political parties, which turn into substitutes. In this case, political parties, receiving shadow funding from financial and oligarchic groups, represent their interests, not the needs of the Ukrainian citizens.

It was concluded that the evolution of parties has led to a narrowing of the spectrum of functions performed by them, to a weakening of their role in establishing the interaction between the state and society, to a tougher competition withing the groups of interest, and to a greater pragmatism, social dynamism, and populism in their activities.

Keywords: Ukraine, political parties, party system, public administration, parties in the system of public administration, form of government, electoral system, functions of political parties.

Постановка проблеми. Актуальність нашого дослідження пов'язана з подальшим реформуванням системи державного управління в Україні та пошуком нових, ефективних моделей організації державної влади.

Побудова системи державного управління на демократичних засадах неможлива без включення у процес реалізації державної влади політичних партій. Приймаючи участь у реалізації владних відносин партії отримують

статус суб'єктності у системі державного управління. Статус суб'єктності партій у системі державного управління обумовлений низкою чинників, а сам процес участі політичних партій у здійсненні державного управління пов'язаний з виконанням ними низки основних функцій.

Відтак саме окресленню дослідницької моделі вивчення статусу суб'єктності політичних партій у системі державної влади і присвячується наша наукова розвідка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика суб'єктності українських партій у системі державного управління частково досліджена у працях Л. Гонюкової, С. Топалової, С. Скрипченко. Емпіричний вимір суб'єктності партій у системі державного управління висвітлено у напрацюваннях Г. Зеленько, М. Лешанича, Р. Манайло-Приходько, Ю. Копинця.

Мета статті – окреслити і охарактеризувати дослідницьку модель вивчення суб'єктності українських партій у системі державного управління. Досягнення мети потребує вирішення наступних дослідницьких завдань: 1) дослідити сутнісні характеристики суб'єктності політичних партій у системі державного управління; 2) охарактеризувати чинники впливу на процес становлення політичних партій у якості суб'єктів державного управління; 3) виокремити індикатори рівня суб'єктності партій у системі державного управління.

Виклад основного матеріалу. У сучасній політичній науці, науці державного управління існують різні підходи до тлумачення терміну «політична партія» (від лат. *pars* – частина, група). Так на думку С. Рябова «політична партія є найпоширенішою формою організації участі громадян у політиці, відносно стабільною суспільною організацією, яка: а) виражає інтереси і формулює політичні пріоритети певних суспільних груп; б) змагається за здобуття влади або здійснення впливу на неї; в) сприяє встановленню каналів зв'язку між державою і громадянами; г) виробляє власну ідеологію або заявляє про свою прихильність до однієї з уже існуючих ідеологій, узгоджуючи з нею свої політичні вимоги» [1, с. 158–162].

Американський дослідник Ф. Сорауф розглядає партії як структури, що поєднують три принципи: «наявність організації, для якої характерне своє внутрішнє життя, цілеспрямована діяльність по досягненню поставленої мети, рекрутування еліти; організована діяльність членів партії в рамках законодавчих органів держави; постійна електоральна підтримка партії [2, р. 37–38.]»

Л. Гонюкова у монографії «Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз» зазначає, що нині можна говорити про такі основні підходи до трактування сутності партій:

«1) доктринальний (ліберальна концепція): партії – це групи людей, ідеологічно пов'язаних між собою (Б. Констан, Б. Франклін, Д. Медісон, Й. К.Блунчлі); 2) класовий (марксистська концепція): пов'язує виникнення і функціонування партій з класовим представництвом (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін); 3) інституціональний: партія є політичним інститутом, що діє в політичній системі (Р. Міхельс, М. Острогорський, М. Дюверже, Дж. Сарторі); 4) функціональний: асоціації, що мобілізують та активізують діяльність людей, і є базою політичних лідерів, які здійснюють управління державою (Р. Макридис, П. Меркл, С. Елдерсфельд)» [3, с. 11].

Отже, у нашому дослідженні політична партія буде трактуватись як добровільне утворення громадян для завоювання державної влади та управління суспільством з метою реалізації інтересів своїх членів та прихильників. Як бачимо ключові символи у визначенні партії є влада та управління.

Зазначимо, що політичні партії як суб'єкти політики і державного управління проявляють себе в рамках функціональної діяльності у партійній системі суспільства, під якою ми розуміємо сукупність різних політичних партій з їх стійкими зв'язками і взаємовідносинами між собою, а також з державою та іншими інститутами влади.

Оскільки ми характеризуємо партії як суб'єкти державного управління, то нам слід зупинитися на тому, як трактується сутність державного управління. В «Енциклопедії сучасної України» «державне управління визначається як виконавчо-розпорядча діяльність державних органів, яка полягає в організуючому впливі на суспільні відносини в економічній, соціально-культурній і адміністративно-політичній галузях шляхом застосування державно-владних повноважень» [4]. Незважаючи на те, що державному управлінню притаманні ознаки виконавчої влади, воно у змістовному аспекті дещо ширше за неї.

Як бачимо здійснення державного управління можливе тільки за наявності доступу до державної влади. Така можливість забезпечується політичним партіям у ході виборчого процесу. Отже, політичні партії, перемагаючи на виборах, набувають характерних ознак суб'єктів державного управління. Характерними рисами партій, що набули статусу суб'єктності в системі державної влади, є такі: здатність до реалізації влади; наявність арсеналу засобів і методів реалізації влади, які є у розпорядженні партії; наявність мотивації впливу тощо. Міра присутності цих рис та ступінь політичної відповідальності політичної партії визначають рівень її суб'єктного статусу, а їх втрата призводить, відповідно, до втрати суб'єктного статусу.

С. Топалова виокремлює такі рівні суб'єктності партій у системі державного управління: найвищий рівень, високий рівень, середній рівень,

низький рівень. «Суб'єктний статус політичної партії в системі державної влади – це чітко визначений обсяг владної ресурсної бази партії, яку вона отримує в результаті виборів і в процесі розподілу повноважень у парламенті, уряді і урядових структурах та чітко визначена інституційна відповідальність партії за її діяльність по управлінню суспільним розвитком на даному етапі. Суб'єктний статус, по суті, вказує на функціональне становище конкретної політичної партії в системі державної влади, міру її представленості у системі законодавчої і виконавчої влади, впливовість партії, що визначається кількістю її представників, їх авторитетністю, наявністю у них ресурсів та ін. Необхідною умовою набуття і реалізації суб'єктного статусу є наявність у партії владного рольового статусу» [5, с. 35]. Владний рольовий статус політичної партії – це здатність і спроможність партії скористатись владними ресурсами.

«Суб'єктами найвищого рівня, вважає С. Топалова, є правлячі партії, що одноосібно утворюють більшість, мають визначальний вплив на формування і діяльність уряду, завдяки чому виконують усі функції по здійсненню влади і управління державою, несуть цілковиту інституційну відповідальність перед суспільством за політичний розвиток країни у даний період» [5, с. 36].

«Суб'єктами високого рівня, продовжує свою думку дослідниця, є партії, які входять до складу правлячої коаліції чи блоку і несуть спільну соціальну відповідальність та партії в умовах системи «розділеного правління», коли партійна належність президента і більшості в парламенті не співпадає. Суб'єктами середнього рівня є партії, що складають опозиційну парламентську меншість, не беруть безпосередньої участі у процесі управління державою. Суб'єктами низького рівня є партії, що на даному етапі не представлені в органах державної влади, але мають відповідний потенціал і через використання різних форм політичної участі мають можливості для коригуючого впливу на діяльність правлячих партій, при цьому не несуть відповідальності за функціонування державно-владних інституцій» [5, с. 36].

Специфіка рівнів реалізації суб'єктного статусу партій визначається ступенем впливу партії на розробку і впровадження державної політики та мірою відповідальності за наслідки державно-управлінської діяльності впродовж певного періоду.

Таким чином державно-владну (державно-управлінську) суб'єктність політичних партій С. Топалова визначає «як діяльність/суб'єктність політичних партій в органах державної влади (в парламенті й уряді) та органах місцевого самоврядування (у межах делегованих виконавчим органом місцевого самоврядування державно-владних повноважень), завдяки якій вони є розробниками політичної стратегії суспільного розвитку, що отримує схвалення в процесі відповідних виборів безпосередніми учасниками реалізації

державної влади, здійснюють вирішальний вплив на неї шляхом формування уряду, контролюють його діяльність та забезпечують інституційну відповідальність двох гілок влади перед суспільством» [5, с. 56].

Отже, в процесі реалізації влади вважає С. Скрипченко, «політичні партії сполучають собою органи публічної влади (виконавчу і законодавчу гілки влади) і приватних осіб. Вони включені до процесу публічно-владних відносин і, водночас, будучи добровільними об'єднаннями в межах громадянського суспільства, виступають в якості необхідного інституту представницької демократії, що забезпечує участь громадян у політичному житті суспільства, а також тісну взаємодію з державою» [6, с. 87].

Головними чинниками, які впливають на процес становлення політичних партій у якості суб'єктів державної влади/управління в Україні є такі: 1) загальносвітові тренди у розвитку політичних партій; 2) виборча система; 3) форма правління; 4) конфігурація партійної системи; 5) особливості демократичного транзиту; 6) нормативно-правова основа функціонування політичних партій; 7) політичний режим; 8) рівень інституціалізації політичних партій і партійної системи в цілому та низка інших (способи утворення, фінансування партій, парламентська діяльність тощо). Аналіз кожного із вказаних чинників дає змогу охарактеризувати вплив політичних партій на процес здійснення державної влади та участі партій в ньому. У даному випадку йдеться про об'єктивні чинники, які впливають на рівень прояву суб'єктності політичних партій. Слід також зазначити, що участь партій у державному управлінні на різних етапах розвитку партійної системи України є неоднаковою. Тому аналізуючи суб'єктність партій у здійсненні державної влади слід враховувати особливості їх функціонування на різних етапах партієтворення, оскільки наслідком поєднання вказаних чинників є різна конфігурація партійної системи та її акторний склад. Особливості партійної системи України на різних етапах її розвитку охарактеризовано у дисертаційному дослідженні Ю. Копинця. У таблиці побудованій дослідником можна побачити як поєднуються вказані нами чинники на різних етапах розвитку вітчизняної партійної системи (див. Табл. 1).

Таблиця 1

**Якісні характеристики партійної системи України на різних
періодах її розвитку**

Критерії	Перший період: 1991–2004	Другий період: 2004–2014	Третій період: починаючи з 2014
Виборча система	1994 р. – мажоритарна абсолютної більшості; З 1998 р. – змішана	2006 р. пропорційна 2010 р. – змішана	2014 р. – змішана
Форма правління	президентсько-парламентська	2004 р. – парламентсько-президентська 2010 р. – президентсько-парламентська	2014 р. – парламентсько-президентська
Домінуючий соціальний поділ	Ідеологія, ставлення до влади (правлячі сили/опозиційні сили)	Соціокультурний поділ «Схід–Захід»	Соціокультурний поділ «Схід–Захід»
Конфігурація партійної системи	Система поляризованого плюралізму	Двоблокова система, система з домінуючою партією (після президентських виборів 2010 р.)	2014 р. – двоблокова система; 2019 р. – ознаки системи з домінуючою партією («Слуга народу»)
Характеристики політичних партій	Наявність організаційної структури в регіонах, суттєвий показник членства в партіях, ідеологічний вимір партійної політики	Наявність організаційної структури в регіонах, суттєвий показник членства в партіях, ідеологічний вимір партійної політики. З'являються постматеріалістичні ознаки партій: ідеологічний плюралізм, відсутність організаційної структури, показників членства	Існування як класичних партій з ідеологією організаційною структурою, членством, так і партій постматеріалістичних цінностей (відсутність чіткої організаційної структури, як такого інститут членства, ідеологічний плюралізм, центризм, акцент на вирішення конкретної однієї або декількох проблем
Домінуючий тип партій	Ідеологічні партії	Електорально-професійні партії	Електорально-професійні партії та партії нової політики

Джерело: [7, с. 263]

Але крім об'єктивних чинників слід також враховувати і саму діяльність політичних партій, яка проявляється у виконанні ними їхніх функцій. Здійснюючи аналіз в рамках структурно-функціональної парадигми та базуючись на різноманітних підходах до визначення політичної партії, можна виокремити такі їх головні функції:

1. Представницька. Партія виступає як представник інтересів різних соціальних груп.

2. Електоральна. Партія виступає як організатор виборчих кампаній, своєрідна «електоральна машина», яка бореться за владу із собі подібними.

3. Управлінська (розробка внутрішньої та зовнішньої політики держави). Вона полягає в участі політичних партій в управлінні державою через створення урядових коаліцій / опозиційних об'єднань, діяльності в парламенті для реалізації своїх перевиборних програм.

4. Інтеграційна. Діяльність партії спрямована на інтеграцію різних соціальних груп, територій у єдине ціле.

5. Формування політичної еліти, політична соціалізація. Партії служать головним механізмом у комплектуванні та поповненні політичної еліти. А через залучення до політичної участі здійснюється політична соціалізація громадян, формуються навички у реалізації владних відносин.

6. Забезпечення конкуренції в боротьбі за владу.

7. Формування громадської думки.

8. Забезпечення легітимності політичної влади та політичної системи загалом [8, с. 126].

Вказані функції притаманні класичним (мейнстримним) політичним партіям, які діють в умовах режиму ліберальної демократії. В тоталітарних / авторитарних та гібридних політичних режимах функції політичних партій є видозміненими, оскільки в таких режимах сама сутність політичних партій також трансформується у бік захисту інтересів лідера-диктатора, олігархів чи окремих кланових угруповань.

Я. Шашкова констатує, що «функції партій у сучасній політиці можна розділити на три групи: 1) традиційні; 2) функції, які зберігаються, але змінюються змістовно; 3) функції, які партії перестають виконувати. До традиційних функцій відносимо електоральну й участь у законотворчості та виконавчій владі. До функцій, які формально збереглися, але змінилися по суті – рекрутування політичної еліти, представницьку (артикуляція і агрегація інтересів) функцію. І, нарешті, партії перестали виконувати такі функції, як мобілізація громадян, політичної соціалізації і формування ідеології. Звідси домінуючий вплив на їх інституціалізацію мають функції участі у виборчих процесах і виконавчих органах влади» [9, с. 85–98].

Отже, індикатором суб'єктності політичних партій у системі державного управління може бути виконання / часткове виконання / невиконання ними їхніх функцій до основних із яких ми відносимо: електоральну, урядову, представницьку, інтеграційну. В свою чергу стан виконання партіями основних функцій можна простежити розрахувавши низку індексів (індекс націоналізацій політичних партій і партійної системи в цілому, індекс волатильності тощо) та використовуючи статистичні дані, результати опитування громадян.

А тепер повернемося до моделі дослідження суб'єктності вітчизняних політичних партій. Почнемо із впливу на функціонування політичних партій загальносвітових тенденцій їх розвитку. Загалом вчені виокремлюють такі етапи історичної інституціалізації політичних партій: 1) партії – аристократичні угруповання, 2) партії – політичні клуби, 3) масові політичні партії, 4) всеохоплюючі, картельні політичні партії, 5) партії «нової політики», 6) діджитал-партії. Зазначимо, що на різних етапах історичної інституціалізації функціональні та сутнісні характеристики політичних партій дещо відрізнялися, позаяк різним було їх місце у системі «громадянське суспільство – політичні партії – держава».

До загальносвітових трендів розвитку політичних партій Ю. Копинець відносить такі: «трансформація політичних партій від масових з чіткою ідеологічною спрямованістю і розгалуженою ідеологічною структурою до картельних / мережових / кіберпартій із розмитою ідейною орієнтацією та відсутністю традиційної апаратно-організаційної структури; виникнення нових видів соціально-політичних розмежувань, а відтак і нових типів партій: «зелених», популістських праворадикальних та інших; протистояння партій «нової політики» і мейнстримних політичних партій» [7, с. 23].

Під впливом цифрових технологій змінюються і основні напрями роботи політичних партій, при цьому головними стають: «збір та обробку персональних даних виборців; розповсюдження політичної реклами в інтернеті; розбудова діджитал команд партій; залучення фінансових ресурсів шляхом краудфандингу; комунікація з виборцями в соціальних мережах» [10, с. 46].

Оскільки в нашій науковій розвідці характеризуються політичні партії в рамках української партійної системи, то нам слід вказати на характерні особливості її еволюції в умовах політичного транзиту: «з успішним демократичним переходом пов'язують консолідацію партійної системи. Український кейс демонструє незавершений транзит, а суспільства, які знаходяться у такому стані науковці називають по-різному: «псевдodemократія», «делегативна демократія», «бюрократичний неопатрімоніалізм», «гібридна держава» тощо» [8, с. 134].

Гібридний політичний режим змінює сутнісні характеристики політичних інститутів, в тому числі і політичних партій. Саме тому українські партії називають «квазіпартіями», «партійними проектами», «інститутами дедемократизації», «субститутами» та інше. Відтак змінюються функціональні характеристики політичних партій: з інститутів, які повинні представляти інтереси громадян, вони перетворюються на інститути захисту інтересів кланових, олігархічних угруповань.

«Суттю гібридної політичної системи, – вважає Г. Зеленко, – є співіснування формально демократичних політичних інститутів зі специфічними політичними практиками, наслідком чого є життя не «за законом», а «за поняттями» – неписаними правилами, які настільки глибоко укорінилися у суспільно-політичне життя, що у найбільш прибуткових сферах економіки витіснили формальні, які, своєю чергою, набули форми фасаду, а реальні ж політичні процеси відбуваються через взаємодію формальних і неформальних інститутів. Специфічне переплетіння формальних і неформальних інститутів й формування внаслідок цього вкрай специфічних політичних практик і становлять сутність кланово-олігархічного (гібридного, неопатримоніального) політичного режиму» [11, с. 144].

Характеризуючи партії як суб'єкти державної політики / управління необхідно враховувати рівень інституціалізації як партій, так і партійної системи в цілому. Оскільки тільки високий рівень інституціалізації партій дозволяє їм належним чином виконувати притаманні їм функції, а відтак бути суб'єктами державної політики. Динаміку змін основних параметрів інституціалізації партійної системи України упродовж 1998–2019 рр. подано у таблиці 2, яка розроблена М. Лешаничем [12].

Таблиця 2

Динаміка змін основних параметрів інституціалізації партійної системи України (1998–2019)

Основні параметри партійної системи	1998	2002	2006	2007	2012	2014	2019
Виборчий бар'єр	4	4	3	3	5	5	5
Кількість партій (виборчих блоків), внесених у бюлетень для голосування	30	33	45	21	22	29	22
Кількість партій (блоків), які подолали виборчий бар'єр	8	6	5	5	5	6	5
Кількість партій (блоків), які здолали бар'єр повторно	–	3	4	4	4	1	2
Частка голосів, які отримали «старі» партії	41,5 %	39,1 %	51,7 %	80,5 %	81,7 %	30,8 %	31,5 %

Індекс волатильності	59	46	61	30	36	61	69
Індекс націоналізації	0,65	0,62	0,66	0,68	0,72	0,76	0,74
Індекс ефективного числа електоральних партій	9,0	6,9	5,2	3,8	4,9	7,5	4,4
Індекс ефективного числа парламентських партій	4,9	4,7	3,4	3,3	4,3	4,8	2,7
Індекс агрегації	3,0	4,0	5,3	7,9	6,0	3,0	10,4
Індекс демократизації Т. Ванханена	46,5	41,8	44,7	44,93	28,8	29,4	19,9
Кількість позапартійних депутатів	–	164	94	69	125	271	303

Джерело: [12, с. 263].

До базових індикаторів інституціалізації він відносить: «партійність депутатів, партійність уряду, рівномірність регіональної підтримки політичних партій, відсоток голосів, відданих за «старі» партії, усталеність електоральних уподобань виборців. Науковець вказує на такі тенденції в розвитку партійної системи України: збільшення кількості позапартійних депутатів: 2012 р. – 125; 2014 р. – 271; 2019 р. – 303; зменшення кількості голосів, відданих за «старі» партії: 2014 р. – 30,8 %; 2019 р. – 31,5 %; зростання індексу волатильності: 2012 р. – 36; 2014 р. – 61; 2019 р. – 69» [12, с. 208].

Наявність вказаних тенденцій при порівняно невисокому індексі націоналізації партійної системи засвідчує низький рівень її інституціалізації. А це в свою чергу ознака того, що політичні партії мають слабкий вплив на розробку та реалізацію державної політики у різних сферах суспільного життя.

В той же час слід зазначити, що найбільш позитивними параметри інституціалізації відповідають часовим рамкам еволюції партійної системи, коли були встановлені парламентсько-президентська форма правління та пропорційна виборча система.

А ще про низький рівень суб'єктності вітчизняних політичних партій свідчать: а) їх участь у роботі урядових структур: український уряд, сформований за результатами парламентських виборів 2019 р. позиціонується як безпартійний (йдеться про те, що міністри не мають партійного квитка) [12, с. 202–203]; б) низький рівень довіри до політичних партій (рівень довіри за даними соціологічних досліджень коливається у межах 1,6 – 3 %) [12, с. 149]; в) низький рівень членства в політичних партіях [12, с. 148].

Висновки. Отже, державно-владну (державно-управлінську) суб'єктність політичних партій можна визначити, як діяльність/суб'єктність політичних партій в органах державної влади (в парламенті й уряді) та органах місцевого самоврядування (у межах делегованих виконавчим органом

місцевого самоврядування державно-владних повноважень), завдяки якій вони є розробниками політичної стратегії суспільного розвитку; здійснюють вирішальний вплив на реалізацію влади шляхом формування уряду, контролюють його діяльність та забезпечують інституційну відповідальність двох гілок влади перед суспільством.

Головними чинниками, які впливають на процес становлення політичних партій у якості суб'єктів державної влади/управління в Україні є такі: 1) загальносвітові тренди у розвитку політичних партій; 2) виборча система; 3) форма правління; 4) конфігурація партійної системи; 5) особливості демократичного транзиту; 6) нормативно-правова основа функціонування політичних партій; 7) політичний режим та низка інших (способи утворення, фінансування партій, парламентська діяльність тощо). Аналіз кожного із вказаних чинників дає змогу охарактеризувати вплив політичних партій на процес здійснення державної влади та участі партій в ньому. У даному випадку йдеться про об'єктивні чинники, які впливають на рівень прояву суб'єктності політичних партій в рамках визначених періодів розвитку партійної системи України.

Індикатором суб'єктності політичних партій у системі державного управління може бути виконання / часткове виконання / невиконання ними їхніх основних функцій до яких ми відносимо: електоральну, урядову, представницьку та інтеграційну. В свою чергу стан виконання партіями основних функцій можна простежити розрахувавши низку індексів (індекс націоналізацій політичних партій і партійної системи в цілому, індекс волатильності тощо) та використовуючи статистичні дані (електоральна та урядова статистика), результати опитування громадян.

Література:

1. Рябов С. Основи теорії політики / С. Г. Рябов, М. В. Томенко. К.: Тандем, 1996. 190 с.
2. Sorauf F., Chambers W., Burnham W. Political parties and political analyses. The american party system. Stages of political development. N.Y., 1967. 147 p.
3. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз: монографія. К.: НАДУ, 2009. 392 с.
4. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles?id=26159 (дата звернення 12.09.2022).
5. Топалова С. Політичні партії як суб'єкти державної влади: компаративістський аналіз: дис... к. політ. наук: 23.00.02 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. Х., 2004. 210 с.
6. Скрипченко С. Публічне адміністрування функціонування політичних партій в Україні: дис. .... к. юрид. н.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2021. 206 с.
7. Копинець Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку країн Європейського Союзу на еволюцію і функціонування партійної системи України: дис..... к. політ. наук 23.00.02 / Ужгородський національний університет. 2021. 269 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/dis_kopynets.pdf (дата звернення 17.06.2022).

8. Манайло-Приходько Р., Остапеч Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України. Монографія. Ужгород: Вид-во «Рік-У», 2020. 338 с.
9. Шашкова Я. Российский партогенез как институальная ловушка. *PolitBook*. 2013. № 4. С. 85–98.
10. Margetts H. Cyber Parties. *Handbook of Party Politics* (ed. by R. Katz & W. Crotty). Newbury Park, London, New Delhi: Sage, 2006.
11. Зеленько Г. Траєкторія трансформації політичного режиму в Україні за роки незалежності: демократія vs клановість. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 139–177.
12. Лешанич М. Особливості інституціалізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат політичних наук зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути і процеси*. Івано-Франківськ, 2019. 209 с.

References:

1. Riabov S. *Osnovy teorii polityky* / S. H. Riabov, M. V. Tomenko. K. : Tandem, 1996. 190 s.
2. Sorauf F., Chambers W., Burnham W. Political parties and political analyses. The american party system. Stages of political development. N.Y., 1967. 147 p.
3. Honiukova L. Politychni partii yak instytut derzhavnoi polityky ta upravlinnia: teoretyko-metodolohichni analiz: monohrafiia. K.: NADU, 2009. 392 s.
4. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: https://esu.com.ua/search_articles?id=26159 (data zvernennia 12.09.2022).
5. Topalova S. Politychni partii yak subiekty derzhavnoi vlady: komparatyvistskyi analiz: dys... k. polit. nauk: 23.00.02 / Kharkivskiy natsionalnyi un-t im. V.N.Karazina. Kh., 2004. 210 s.
6. Skrypchenko S. Publichne administruvannya funktsionuvannya politychnykh partii v Ukraini: dys. ....k. yuryd. n.: 12.00.07 – administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo. Zaporizhzhia, 2021. 206 s.
7. Kopynets Yu. Vplyv suchasnykh tendentsii rozvytku krain Yevropeiskoho Soiuzu na evoliutsiiu i funktsionuvannya partiinoi systemy Ukrainy: dys..... k. polit. nauk 23.00.02 / Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet. 2021. 269 s. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/dis_kopynets.pdf (data zvernennia 17.06.2022).
8. Manailo-Prykhodko R., Ostapets Yu. Rehionalnyi vymir rozvytku ta funktsionuvannya partiinoi systemy Ukrainy. Monohrafiia. Uzhhorod: Vyd-vo «Rik-U», 2020. 338 s.
9. Shashkova Ya. Rosyyskiy partohenez kak ynstytualnaia lovushka. *PolitBook*. 2013. № 4. С. 85–98.
10. Margetts H. Cyber Parties. *Handbook of Party Politics* (ed. by R. Katz & W. Crotty). Newbury Park, London, New Delhi: Sage, 2006.
11. Zelenko H. Traiektoriia transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini za roky nezalezhnosti: demokratiia vs klanovist. Politychnyi protses u nezalezhnii Ukraini: pidsumky i problemy. Kyiv: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 139–177.
12. Leshanych M. Osoblyvosti instytutsializatsii politychnykh partii i partiinoi systemy Ukrainy v umovakh demokratychnoho tranzytu. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydat politychnykh nauk zi spetsialnosti 23.00.02 – politychni instytuty i protsesy. Ivano-Frankivsk, 2019. 209 s.